

MÜELLİHE

Ali'yi diğer sahâbilerden üstün görenler için "mufaddıla", onu üstün görüp diğerleri için aşağılayıcı ifadeler kullananlara "sâbbe", Ali'yi ilâh kabul edenlere "müellîhe" denildiği ve bu nitelemenin örnek olarak sadece Sebe'ye için kullanıldığı görülür.

İlâhî ruhun önce Hz. Peygamber'e, ardından Hz. Ali'ye intikal ettiği iddiası ilk defa Abdullah b. Sebe'ye nisbet edilen Sebe'ye tarafından ileri sürülmüş, daha sonra ilâhî bir cüzün Ali'ye hulûl ettiğini söyleyen Beyân b. Sem'an'ın grubu olan Beyâniyye tarafından benimsenmiş, ardından Ebû'l-Hattâb el-Esedî, Mugire b. Saîd el-İclî ve Ebû Mansûr el-İclî gibi kimselerce sürdürülmüştür (Şehristânî, I, 174-175, 176-181). Hint dinlerindeki ilâhlığın hulûlü ve intikali düşüncesinin firavunlar devrinde Mısır'da yaygın olup oradan İslâm dünyasına geçtiği (Ebû'l-Alâ el-Maarrî, s. 457) veya eski İran'da Seneviyye'den kaynaklandığı söylenirse de (Neşvân el-Himyerî, s. 146) Allah'ın Hz. İsa'ya hulûl ettiğini ve İsa'nın beşer şeklinde bir ilâh olduğunu benimseyen Hristiyanlık'tan geçtiği görüşü daha yaygındır. Bu düşünce, Şia kökenli bazı aşırı fırkaların günümüzdeki uzantıları sayılabilecek gruplar içinde devam etmektedir (bk. GÂLİYYE). Mûtedil Şîî müellifleri, te'lîhe varan gâfî fırkalar hakkında bilgi verirken onların bir bakıma Allah'ı inkâr ettiklerini ve gerçekte bütün dalâlet fırkalarının en zararlı olduklarını ifade etmişlerdir (meselâ bk. İbn Bâbeveyh, s. 114).

BİBLİYOGRAFYA :

Eş'arî, *Maḳālât* (Ritter), s. 5-16; Ebû'l-Hüseyn el-Malaṭî, *et-Tenbîh ve'l-red* (nşr. M. Zâhid Kevserî), Bağdad-Beyrut 1388/1968, s. 156; İbn Bâbeveyh, *Risâletü'l-l'tikadâtü'l-İlmâmiyye: Şîî-İlmâmiyye'nin İnanç Esasları* (trc. Ethem Ruhi Fiğlalı), Ankara 1978, s. 114-115; Bağdâdî, *el-Fark* (Abdülhamîd), s. 254-264; Ebû'l-Alâ el-Maarrî, *Risâletü'l-guḫrân* (nşr. Âişe Abdurrahman), Kahire 1397/1977, s. 457; Şehristânî, *el-Milel* (Kilânî), I, 174-175, 176-181; Neşvân el-Himyerî, *el-Hürû'l-în* (nşr. Kemâl Mustafa), Kahire 1367/1948, s. 146; Muhammed b. Hasan ed-Deylemî, *Beyânü Mezhebi'l-Bâtîniyye ve buṭlâniḥ* (nşr. R. Strothmann), İstanbul 1938, s. 2-3; Ebû'l-Firâs Şehâbeddin b. Nasr ed-Deylemî, *Meṭâli'u's-şumûs fi ma'rifeti'n-nüfûs* (*Erba'u resâ'il İsmâ'iliyye* içinde, nşr. Ârif Tâmir), Beyrut 1978, s. 14-15; Mübed Keyhüsrev-i İsfendiyâr, *Debistân-ı Mezâhib* (nşr. Rahîm Rızâzâde-i Melik), Tahran 1362 hş., I, 265-267; İzmirli, *Yeni İlm-i Kelâm*, I, 121; Mustafa Öz, *Nizârî-İsmâilî Mezhebinde Ağa Hanlar Dönemi* (doktora tezi, 1986), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 81; a.mlf., "Gâliyye", *DİA*, XIII, 335; F. M. Stead, "The Ali İlahi Sect in Persia", *MW*, XX/2 (1932), s. 184-189; Mirza Karam, "The Sect of the Ali İlahis or the Ahl-i Haqq", a.e., XXIX/1 (1939), s. 73-78; V. Minorsky, "Ehl-i Hak", *İA*, IV, 201; Hamid Algar, "Ehl-i Hak", *DİA*, X, 513-515.

MUSTAFA ÖZ

MÜEN'EN

(الْمُونَان)

Senedinde
enne ifadesi bulunan hadis.

Arapça'da **enne** edatından "tef'îl" kalıbında türetilen **müen'en** kelimesi "senedinde 'enne' edatı veya 'enne fülânen kâle' edâ sığası kullanılarak nakledilen hadis" demektir. Bazan böyle bir rivayetin sadece senedine de müen'en denilmekte, kelime **müennen** (**müen'ene**) şeklinde de telaffuz edilmektedir. I. (VII.) yüzyıldan itibaren hadis râvilerinin nakilde bulunurken sıkça kullandıkları enne lafzı genelde "ahberenâ fülânün enne fülânen kâle" şeklinde kullanılmakla birlikte bazan "ahberenâ fülânün enne fülânen ahberahû" ve "ahberenâ fülânün enne fülânen haddesehû" gibi cümleler halinde de görülmektedir.

Bir hadisi enne lafzıyla rivayet eden râvinin, o hadisi hocasından muteber bir yolla alıp almadığı konusunda ihtilâf edilmiş ve bu hususta iki görüş ortaya çıkmıştır. Ahmed b. Hanbel ve Berdîcî'nin de aralarında bulunduğu muhaddislere göre enne sığasıyla nakledilen rivayetler, başka bir tarikten semâ yoluyla nakledildiği ortaya çıkmadıkça muttasıl sayılmaz, bunlar münkatî' hükmündedir. Mâlik b. Enes ve İbn Abdülber en-Nemerî tarafından ileri sürülen ve cumhur tarafından da benimsenen diğer görüşe göre ise hocasından enne lafzı ile nakilde bulunan râvinin hocasıyla görüştüğünün ve tedlis yapmadığının bilinmesi şartıyla rivayeti muttasıl sayılır ve o rivayeti muteber hadis tahammül yollarından biriyle aldığı kabul edilir (İbnü's-Salâh, s. 62-63). İbn Abdülber rivayetlerde harflerden ve lafızlardan çok râvi ile şeyhi arasındaki mülâkat, mücâlese, müşâhede ve semâa bakılması gerektiğini söylemekte, rivayette mutlaka semâi aramanın gereksiz olduğunu, zira sahâbiye kadar uzanan senedde sahâbînin kullandığı "an, kâle, semi'tü, enne" gibi lafızların zaten ittisâle işaret ettiğini ve bu konuda icmâ bulunduğunu bildirmektedir (Süyûtî, I, 217). Ancak enne edatını bir edâ sığası olarak inceleyen Zeynüddin el-İrâkî birinci görüş sahiplerinin büsbütün haksız olmadığı sonucuna varmıştır. Ona göre enne ile rivayet edilen hadis yerine göre muttasıl, mürsel veya münkatî' olabilir. Böyle bir hadis eğer Hz. Peygamber ile sahâbîler arasında geçen bir olayı naklediyorsa, râvi de bu olayın meydana geldiği zamanda yaşamış bir sahâbî ise hadiseyi gördü-

ğu bilinmese bile rivayeti muttasıl kabul edilir; olayın meydana geldiği zamana yetişmemişse rivayeti mürsel sayılır; sahâbînin mürseli de makbuldür. Eğer râvi tâbîi ise rivayeti münkatî' olur. Tâbîi de sahâbîden onun gördüğü ve yetiştigi bir olayı rivayet eder ya da görmediği ve zamanına yetişmediği olayı "enne fülânen kâle (merre, raâ)" şeklinde bir senedle sahâbiye mal ederek naklederse hadis yine muttasıl, aksi takdirde münkatî'dir (*et-Takvîd ve'l-izâh*, s. 85-86). İlk dönem muhaddislerinin bu konuda temkinli hareket etmelerine karşılık daha sonra gelenler meseleyi farklı şekilde değerlendirmiştir. Süyûtî, Mağrib âlimlerinin enneyi hem semâda hem icâzette, Şark âlimlerinin ise sadece icâzet yoluyla alınan hadislerin rivayetinde kullandıklarını belirtmektedir (*Tedribü'r-râvî*, I, 219). Müen'en hadis sened ve metninin durumuna göre sahih, hasen ve zayıf olarak nitelenebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatib el-Bağdâdî, *el-Kifâye* (nşr. Ahmed Ömer Hâşim), Beyrut 1406/1986, s. 446-447; İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-hadis*, s. 62-64; Nevevî, *İrşâdû tullâbi'l-hakâ'ik* (nşr. Nüreddin İtr), Beyrut 1411/1991, s. 87-88; İrâkî, *Fethu'l-muğîs*, s. 74-77; a.mlf., *et-Takvîd ve'l-izâh* (nşr. Abdurrahman M. Osman), Beyrut 1401/1981, s. 84-86; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatîf), Beyrut 1399/1979, I, 217-219; Emîr es-San'ânî, *Tavziḥu'l-efkâr* (nşr. Salâh b. Muhammed b. Uveyza), Beyrut 1417/1997, I, 306-307; Leknevî, *Zaferû'l-emânî* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Beyrut 1416, s. 222-224; Haldûn el-Ahdeb, *Esbâbû ihtilâfi'l-muhaddisin*, Cidde 1405/1985, I, 197-202; *Tecrid Tercemesi*, Mukaddime, I, 153-156; Talât Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, Ankara 1980, s. 259-261; Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992, s. 77, 257-258.

MEHMET EFENDİOĞLU

MÜERRİC es-SEDÛSÎ

(مَوْجِ السَّدُوسِي)

Ebû Feyd Müerric b. Amr b. el-Hâris
es-Sedûsî el-Basrî en-Nahvî
(ö. 195/810-11)

Arap dili ve ensâb âlimi.

II. (VIII.) yüzyılın başlarında doğdu. Soyu Benî Sedûs b. Şeybân'a ulaşır. Sık sık çöle giderek fasih bedevîlerden nâdir ve garîb lugatlar, dil, şiir, emsal ve edebiyatla ilgili malzeme topladı. Daha sonra yerleştiği Basra'da Ebû Amr b. Alâ, Hafîl b. Ahmed, Harûn b. Mûsâ en-Nahvî ve Ebû Zeyd el-Ensârî'den nâdir kelimeler, nahiv, kıyas, ta'fîl, şiir ve edebiyata dair dersler aldı. Lugat ve nahivde Sîbeveyhi ve Nadr b.